

DE LEVENDE NATUUR

64e JAARGANG

No. 5 - MEI 1961

DE LEVENDE NATUUR

Nederlands Tijdschrift voor Veldbiologie

Redactie:

Prof. Dr. J. HEIMANS, Amsterdam
Prof. Dr. N. TINBERGEN, Oxford
Dr. J. WILCKE, Bennekom

Alle stukken voor de redactie aan Dr.
J. Wilcke, Hartenseweg 22, Bennekom

Uitgave:

Drukkerij en Uitgeverij LINDERS
Janslangstraat, Arnhem
telefoon 23867, postgiro 897720

Alle stukken voor de administratie aan
het adres van de uitgeverij

Vertegenwoordiger voor België:

L. DE JONG, Postbus 177, Gent,
telef. 47 . 319, postcheque 45 . 49 . 67

Abonnementen:

voor Nederland f 12,50 per jaar
voor België frs. 190,— per jaar

Het abonnementsjaar loopt van januari
t/m december. Het abonnement wordt
automatisch verlengd indien het niet een
maand voor het einde van deze termijn
is opgezegd.

INHOUD

Boekaankondiging. J.W.

Het ontstaan van de Sliedrechtse
Biesbosch (5 ill.). C. J. Verhey.

Het vertrek van Spreeuwen van
de sociale slaappleats (2 ill.).
ill.). Joh. J. Frieswijk
en H. Bresser.

Sporenfoto's (5 ill.). H. de Boer.

Waarnemingen bij een spechte-
smidse en een steenuilenpaar-
tje (2 ill.). B. J. Hoogers.

Vragen en korte mededelingen.

Uit de tijdschriften. J.Hs.

BOEKAANKONDIGING.

Gids „Het natuurmonument De Beer”.

Verkrijgbaar door storting van f 1,— op postreke-
ning 219096 van de Stichting Natuurmonument De
Beer te Den Haag.

De ingrijpende veranderingen, die De Beer in de
laatste jaren heeft ondergaan, maakten een vernieu-
wing van de gids „Het natuurmonument De Beer”
alleszins noodzakelijk en zo verscheen van dit boekje
dezer dagen een geheel herziene derde druk, buiten-
gewoon fraai uitgevoerd, met zeer mooie foto's van
planten, dieren en landschap en een tweetal kaartjes.
Die veranderingen zijn voor een zeer belangrijk deel
te wijten aan menselijke invloeden: door de vernie-
lingen en gedeeltelijke inpoldering gedurende de
tweede wereldoorlog, door de afdamming van de
Brielse Maas en bovenal door de ernstige aanslag,
welke Europoort op 't reservaat pleegde, zijn uiterst
waardevolle gedeelten van De Beer verloren gegaan.
Toch hebben de natuurliefhebbers, die menen dat
De Beer thans geen natuurwetenschappelijke en
landschappelijke waarde meer bezit, volkomen on-
gelijk. De resterende ca. 900 ha vormen nog altijd
een belangrijk reservaat. Hoe belangrijk laat ons de
gids, met hoofdstukken over de geschiedenis van De
Beer, de geologie, de plantengroei, de vogels en an-
dere dieren, en over wandelingen door het reservaat,
op duidelijke wijze zien.

De Stichting Natuurmonument De Beer zet dan ook
het beheer en haar strijd voor het behoud van het
reservaat, zij het niet onverdroten, dan toch met
overtuiging voort.

Tegenover de verliezen op De Beer heeft de Stich-
ting gelukkig ook een aantal belangrijke winstpunten
kunnen boeken; zij kreeg de laatste jaren nl. nog
andere staatsdomeingronden, vnl. op en om Goeree,
als reservaat in beheer: de Plaat van Scheelhoek,
de Kwade Hoek, de Punt van Goeree, de Hompel-
voet en de Katse Plaat.

In de gids bevindt zich een folder, die inlichtingen
verschafft over de toegankelijkheid en bereikbaar-
heid van De Beer en deze andere reservaten. Deze
folder is los verkrijgbaar en wordt op aanvraag bij
de Stichting Natuurmonument De Beer, Hyacintweg
11 's Gravenhage, gratis toegezonden.

J.W.

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS JR EN JAC. P. THIJSSE

Het ontstaan van de Sliedrechtse Biesbosch

C. J. VERHEY.
(R.I.V.O.N.)

Het onderzoek van de Biesbosch, zoals dit zich in de jaren na 1940 heeft ontwikkeld, heeft tot dusverre steeds betrekking gehad op de *Brabantse* Biesbosch (Schönhage, 1940; Zonneveld, 1960; Onderzoek Hydrobiologische Vereniging, 1959, 1960; R.I.V.O.N., 1958, 1959).

Aangezien de Sliedrechtse Biesbosch, ten aanzien van de Brabantse, min of meer in een uithoek ligt, is hier tot dusverre minder aandacht aan geschonken dan zij verdient. De ligging tegenover opkomende industrie centra als Sliedrecht en Giessendam/Hardinxveld houden het gevaar in dat eerstdaags dit gebied door uitbreiding van deze centra aan de overkant van de Beneden-Merwede danig verandert. Dit

alleen reeds wettigt een beschrijving en inventarisatie, waarbij misschien nog tijdig belangrijke gebieden veilig kunnen worden gesteld.

Het gehele Biesbosch-complex is momenteel in drie stukken te verdelen: de Brabantse, de Zuidhollandse en de Sliedrechtse Biesbosch. Beide laatste liggen op het Dordtse Eiland; de Zuidhollandse grenst aan het Hollandsch Diep, de Sliedrechtse ligt tussen Wantij en Beneden-Merwede. De, in 1851 gegraven, Nieuwe Merwede vormt de scheiding tussen Sliedrechtse en Brabantse Biesbosch.

Het valt reeds bij een eerste-bezoek op dat dit gebied het karakter van de Biesbosch heeft (zoetwater-getij van ca. 1,80 m)

maar dat er toch ook verschillen zijn. Zo vindt men er rivierduintjes, gebieden met gering getijverschil, gedeelten met veenachtig karakter en weilanden met kalkminnende planten.

Algemeen is bekend hoe de Biesbosch in 1421 is ontstaan. De dijkdoorbraken hadden plaats bij Broek en kort hierna bij de

Kop van 't Oude Wiel (fig. 1). Bij de laatste doorbraak werd het zoute water weer terug gedrongen (mariene schelpafzetting hebben slechts 2 à 3 jaarringen; Verhey, 1959). Zonneveld (1960) geeft een beschrijving van het verloren gaan van de Zuidhollandsche Waard en het ontstaan van de Biesbosch door aan- en op-

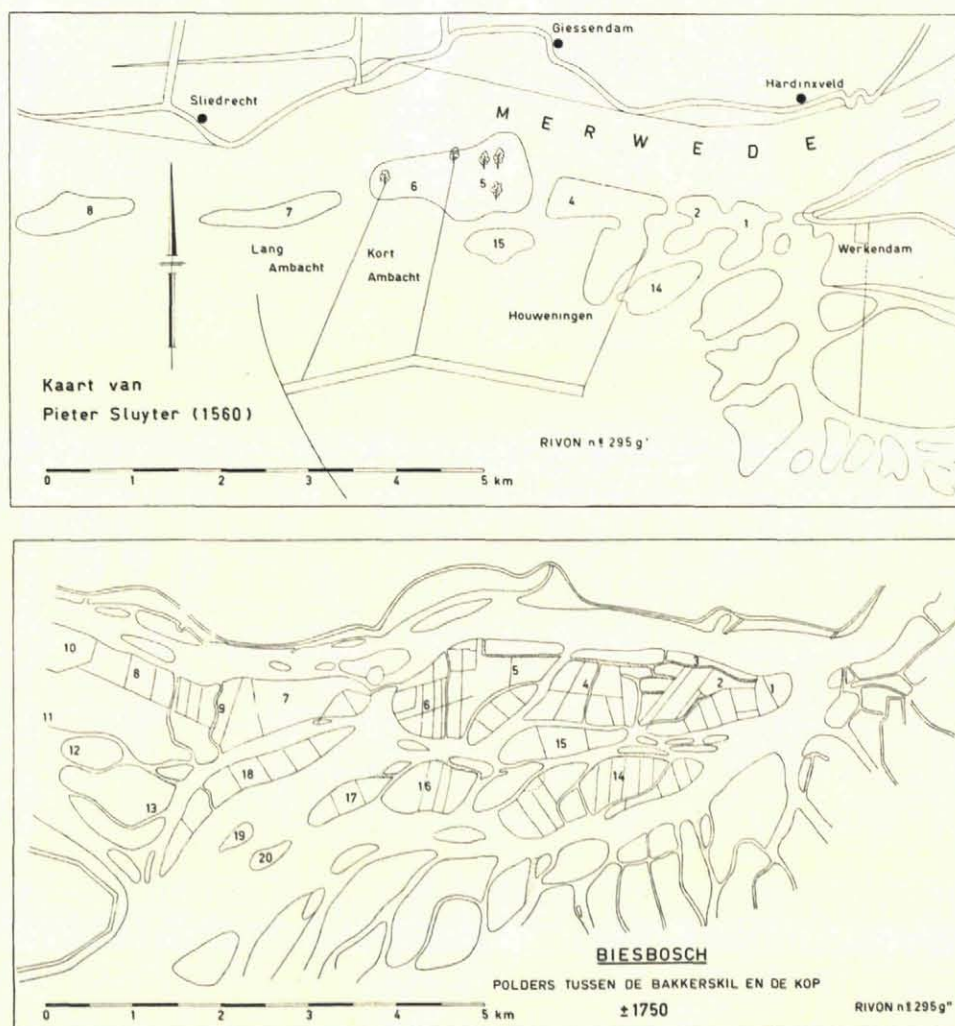

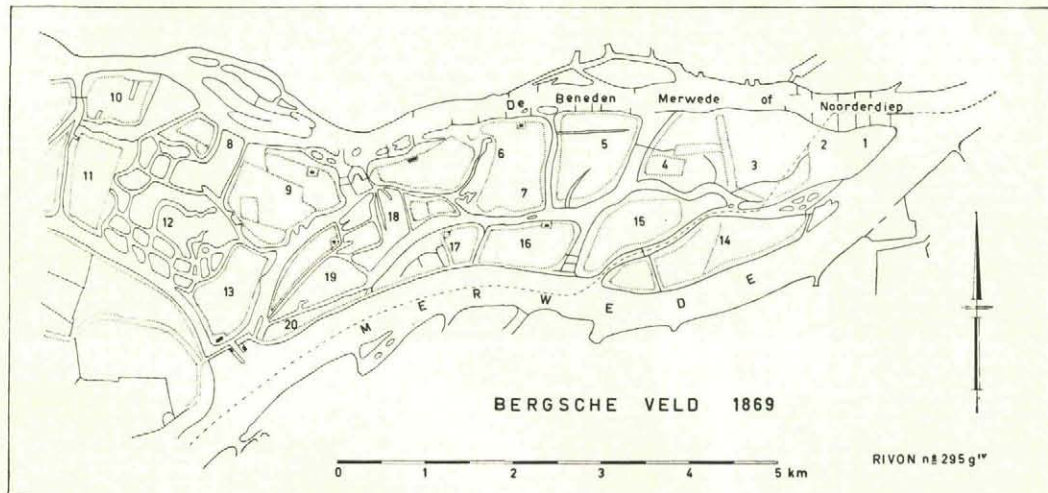
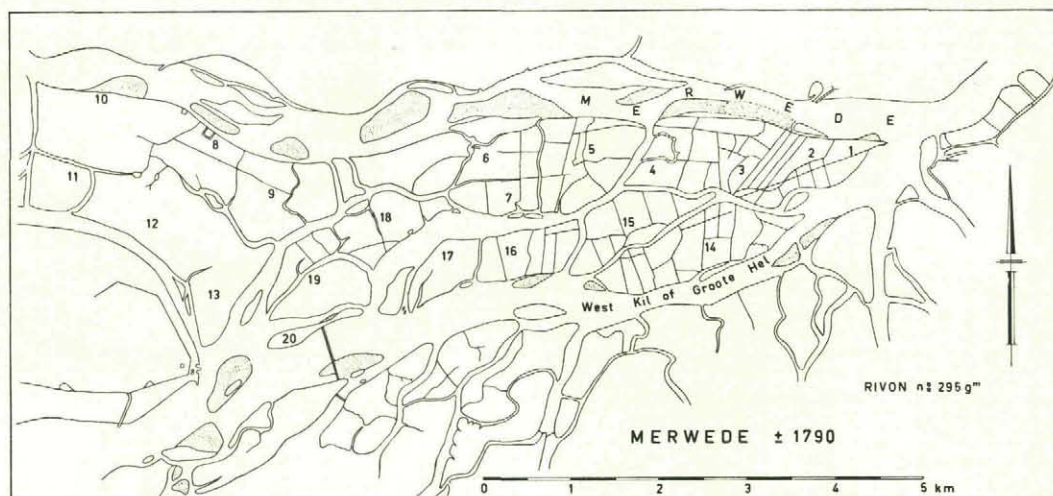
Fig. 1-4. Het ontstaan van de Sliedrechtse Biesbosch, naar kaarten uit het Gemeente Archief te Dordrecht. 1. Kop van 't Oude Wiel; 2. Jonge Janswaard; 3. Aart Eloyenbosch; 4. Engelbrechts Plekske; 5. Ruigten bezuiden den Peerenboom; 6. Kort Ambacht; 7. Lang Ambacht; 8. Bekramming; 9. Polder de Hel; 10. Kraayensteijn; 11. Meerkoeten-

slibbing. Hij doet hierbij voorkomen alsof de gehele Zuidhollandsche Waard verdween.

Fockema Andreae (1950) zegt van dit gebied, wanneer hij de Elisabethsvloed en zijn oorzaken beschrijft: „... niets dan de ruïne van het huis te Merwede en een enkel dijkvak bleven staan”. Over dit en-

kel dijkvak citeert Hingman (1885) een proces verbaal uit 1521-'23 „teneynde van de voirs. weeren vant Cort Ambacht begint Houweningen, daar noch een stuck van den ouden dijk staat met een peerboom”. Hier worden bedoeld de Ruigten bezuiden den Peerenboom (1560, no. 5).

De eerste kaart van de Biesbosch is in

nest (1869: Grenspolder); 12. Hennipje van Dispuut; 13. Kikvorsch (1869: Otterpolder); 14. Thomaswaard; 15. Jan Symenswaardje = Louw Simonswaard; 16. Hengstpolder; 17. Jongeneele Zand = Jongeneele Ruigt; 18. Huiswaard; 19. Oude Kat; 20. Hond (+ Nieuwe Kat, 1790).

1560 gemaakt door Pieter Sluyter omtrent „hooch water”. Figuur 1 geeft een detail van deze kaart, verschillende gebieden zijn reeds te herkennen.

Op vele kaarten uit de 17e en 18e eeuw vindt men de overblijfselen van de bij Hingman genoemde dijk nog weer aangegeven als „Reliquien van den Ouden Dijck”. Deze dijkfragmenten (2 stuks in 1726, kaart Abel de Vries) zijn beide definitief in 1937-'38 afgegraven. „De hoogten ervan waren als die van een kaai”, aldus polderwachter De Jong (med. 1959). Bekijken we de cijfers, die de hoogteligging van de verschillende gebieden in de Biesbosch weergeven, dan zien we dat de Kop van 't Oude Wiel met 2,70; Aart Eloyenbosch met 2,20; Ruigten bezuiden den Peereboom met 2,10; Louw Simonswaard met 1,40; Kraaiennest met 1,30; Stededijk en Engelbrechtsplekske ieder met 1,20 en de Hengstpolder en de Huiswaard ieder met 1,10 m + N.A.P. tot de hogere delen in de Biesbosch behoren (kaart Topograf. Dienst, 1935).

Voegen we hier nu nog aan toe dat de kaart van Sluyter in 1560 gemaakt werd bij hoog water (en de vloed liep in die tijd minder hoog op dan tegenwoordig, immers er was een veel grotere vloedkom) dan kan het niet anders of de zojuist genoemde delen zijn te beschouwen als overblijfselen van de voormalige Zuidhollandsche Waard en niet als „opwassen” of „aanwassen”. Ons inziens is de Sliedrechtse Biesbosch dus voor een deel een restant van de vroegere Waard, een mening die Zonneveld niet deelt. Slechts onderzoek van de diepere bodemlagen zal hierin een definitieve beslissing brengen. Gezegd moet worden dat bij graafwerkzaamheden onder het maaiveld van het Engelbrechtsplekske wortels van een eikenbos gevonden werden (med. polderwachter De Jong,

1959). Ook dit zou wijzen op een betrekkelijk intact laten van de bodem in dit deel van de Sliedrechtse Biesbosch na 1421.

Het gebied is nu verder ontstaan door aanwassen en door opwassen. Een gedetailleerd beeld hiervan krijgen we door vergelijkingen van de kaarten uit 1560, 1750, 1790 en 1869 (fig. 1-4). Dat deze gebieden in het tweede decennium van de vorige eeuw allengs werden ingepolderd heeft te maken met de transgressie der zee in die tijd (Zonneveld, 1960). Dat hun aanblik min of meer een Biesbosch-karakter droeg, verraden de namen Ruigt, (Eloyen-)Bosch en Zand (Jongeneele Zand = Jongeneele Ruigt) wel.

Het karakter van dit gebied werd omstreeks 1851 gewijzigd toen door verbreding en uitbaggering van killen de Nieuwe Merwede ontstond. In die jaren zijn talrijke doorverbindingen met Beneden-Merwede en Nieuwe Merwede afgedamd, het getijdewater kon daardoor hier nog slechts komen via het Wantij. De stroomsnelheid bedraagt hier 6 km per uur, de getij-amplitude is op het Wantij ± 180 cm, in Sneepkil en Houweningswater nog slechts ca. 50-75 cm. Door de lange weg, die de vloedgolf moet afleggen, is er een getijvertraging. Het is bv. in de Hengstpolder 2 uur later hoog of laag water dan bij Dordrecht. Door de vernauwing in de Doode Kikvorschkil ter hoogte van de Hengstpolder (de zg. Schotbalksluis) wordt deze vertraging nog in de hand gewerkt (fig. 5). Zij fungeert hier alsof het krekensysteem met 2 km werd verlengd (metingen B. Salomé in 1960). Vooral achter de Schotbalksluis is het Biesbosch-karakter dus anders. Geringere overspoeling, minder hoog oplopende vloedhoogte en minder sterke stroom.

Bij de regressiefase van de zee (1600-